

בעזה"ש"ת

מִיָּמֵי עֲמֻקִּים עֲצָה בְּלֵב אִישׁ וְאִישׁ תְּבִנָּה יִדְאָה

עצה והתבונה

דברי תורה
מכ"ק מרן אדמו"ר זצלה"ה
'עומק לב'

שיעורים ושיחות קודש
מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
'מים עמוקים'
'דולה התבונה'

פרשת משפטים תשפ"ד

מכון זכור
לאברהם
סטריקוב

קובץ צ"ג

ערש"ק
פרשת משפטים
תשפ"ד

לתרומות והנצחות:
052-7620204

לקבלת הגליון בדוא"ל:
a609200101002@gmail.com

י"ל ע"י
סכו זכור
לאברהם
סטודיו

רחוב דוד 32 ירושלים

ניתן להאזין לשיעורי
ב"ק מדרן אדמו"ד שליט"א
מדי ליל שישי בשידור חי
במערכת 'קול סטודיו'
מס' 072-3371263 שלוחה 4.
כמו כן ניתן להאזין לאחר השיעור
ובן בקו שיעורי ב"ק מדרן
אדמו"ד שליט"א בקול הלשון
מס' 073-2951269 שלוחה 1.

 משפטים

וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצֵי הַדָּם וַיִּשְׂם בְּאַגְנֹת
וּחֲצֵי הַדָּם זָרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ (כד, ו).

וברש"י: "מי חלקו, מלאך צא וחלקו".
ובמפרשים (גור אריה) חיתה
דהטעם שהיה נריך למלאך, הוא משום
דצלאו הכי אי אפשר למצאם שיהיה
דדיוק חצי לכאן וחצי לכאן. אמנם דצר
זה אם אפשר למצאם או אי אפשר למצאם
תלוי בצלוגתא דתנאי (בכורות יז, וראה תוס'
עירוזין ה: ד"ה וספק וצחוספות השלם כאן או"ג).

וידוע מה שביאר צוה הרבי ר' העשי"ל
ז"ל (חנוכת התורה אות פט, וראה

תוספות השלם שם), דהנה חיתה בגמרא
(ראה זבחים לו:): שאת חצי הדם ששם
באגנות לא היה אחר שכבר קיבל את כל
הדם ואז חילק, אלא מיד כשהתחיל לזב
מן הצהמה קיבל את חצי הדם באגנות,
ואחר כך המתין עד שינא מהצהמה חצי
הדם הנשאר צה כדי שיהיה לזריקה. ועל
זה קשה איך ידע משה כמה דם ינא מן

הצהמה כדי לדעת כמה מזה הוא חצי
לקבל באגנות. ובהכרח שצא מלאך
וחלקו.

וייש לומר צוה על דרך רמז, כי הנה
עניין זה היה כריתת הצרית צין
הקצ"ה לצני ישראל, ועי"ז קיבלו קדושת
ישראל, ומעין גירות, וכמבואר בגמרא
(כריתות ט.) שמכאן ילפינן שכל גר נריך
מילה וטבילה והרצאת דמים, והיה זה
הכנה לקבלת התורה (רש"י פסוק א, אצל ראה
רמז"ן שם), כי רק אחר שנכנסו לצרית
וקיבלו קדושת ישראל היו יכולים לקבל
את התורה.

ועל זה צא ההוראה צכך שהורכו כאן
למלאך ולא יכלו לעשות לצד,
שכניסת האדם תחת כנפי השכינה וצואו
לקבל עול תורה ומצוות, אינה תלויה צו
לצד, ואף כשרוצה לקבל, שהרי כבר אמרו
(לעיל יט, ח) "כל אשר דצר ה' נעשה", ואף
אם יעשה את כל המעשים הנצרכים, כמו

כמנהג העולם, ולהשתדל לפרנסתו
ולפרנסת ביתו.

וּבְרֵאֵיתָא בַּגְמֵרָא (ברכות לה:): "ת"ר
'ואספת דגנך' מה ת"ל,
לפי שנאמר (יהושע א, ח) 'לא ימוש ספר
התורה הזה מפיו', יכול דברים ככתבן
ת"ל 'ואספת דגנך', הנהג צהן מנהג
דרך ארץ דברי ר' ישמעאל, ר' שמעון בן
יוחי אומר אפשר אדם חורש בשעת
חרישה וזורע בשעת זריעה וקורא בשעת
קצירה ודש בשעת דישה וזורה בשעת
הרות, תורה מה תהא עליה, אלא בזמן
שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן
נעשית על ידי אחרים שנאמר (ישעיה סא,
ה) 'ועמדו זרים ורעו לאנכם' וכו'.
ומסקנת הגמרא שאין שייך קיום לעולם
להתקיים צלי העסק צענייני העוה"ז,
וזה מתאים רק ליחידי סגולה שיפרשו
מכל חיזו דהאי עלמא, וכמו שאמר אבוי
שם: "הרצה עשו כר' ישמעאל ועלתה
צידן, כר' שמעון בן יוחי ולא עלתה
צידן".

וּבְרֵאֵיתָא בַּבְּשֵׁנָה (אבות ג, יז) "אם אין
קמח אין תורה", הרי שלקיום
התורה צעמא נלרך העסק צענייני

שעשו צנ"י מילה טובילה והזאה, היו
נלרכים ג"כ לקיוע מן העליונים כדי
שיוכלו להשלים את הדבר.

ובמו כן כל אחד ואחד, כאשר רוח
נדיצה מתעוררת בקרבן לעלות
בסולם העולה בית א"ל, נריך לדעת שגם
אחר שיעשה את כל המעשים
וההשתדלויות צעמל וציגיעה, נריך
לנפות לסייעתא דשמיא, כי בלאו הכי לא
יוכל להשלים את המלאכה, וכמאמר
חז"ל (סוכה נב:): "אלמלא הקב"ה שעוזר
לו אינו יכול לו". ורק באופן זה שייך
לקבל עול תורה ועול מצוות ועבודת ה',
כי לא שייך שהאדם יעשה בכל זה בכוחות
עצמו לבד, ותמיד מוכרח להגיע ג"כ
לעזרה וקיוע מלעילא.

עוד יש לומר צענייני זה שהיו מוכרחים
למלאך לחלק את הדם, שהנה
חלוקת הדם חצי למוצח וחצי להזאה על
העם, הוא מרמוז על שני החלקים שיש
בחי האדם בעולם הזה, חצי למוצח,
היינו מה שעוסק צמילי דשמיא, בתורה
וצעבודת ה', אולם צד צד נריך האדם
לעסוק צדרך ארץ, צענייני העולם הזה

העוה"ז, וכן להיפך ש"אם אין תורה אין קמח", כי צלי שיתן חלק מחייו לתורה לא תתקיים פרנסתו צידו על אף כל השתדלויותיו.

ודבר זה נרמז בחלוקת הדם חצי למוצח וחצי לעם, היינו שיש לחלק את החיים חצי לעבודת ה' וחצי לעסק צענייני העוה"ז הנלרכים. והנה כמוצן שאין המכוון לחלק זאת ל'חצי' דווקא, אלא הכל תלוי לפי העניין ולפי המצב, שצריך לתת חלק לתורה ולעבודת ה', וחלק לעסקי העוה"ז, ומזה ומזה אל תנח ידך, לעתים צריך יותר מזה ולעתים יותר מזה. ועל זה צריך שום שכל ולדקדק הדק היטב כמה יש לאדם לעסוק ולהשתדל צענייני העוה"ז, וכמה צריך

לפרוש ולעסוק בתורה ומלוות ועבודת ה'. כי אם ירצה צהשתדלות בעסקי העוה"ז יותר מן הנצרך לו, אז 'תורה מה תהא עליה'. ולעומת זאת אם יפרוש ביותר מענייני העוה"ז ויעסוק בעיקר בתורה ועבודה, גם כן לא יהיה לזה קיום.

ודבר זה אין צכח שכל האנושי להגיע לחקר המידה הנכונה צזה, וזה נרמז צמה ש'צא מלאך וחלקו', שחלוקה זו צין 'חצי הדם למוצח', היינו חלק התורה ועבודת ה', וצין 'חצי הדם על העם', היינו חלק הדרך ארץ ועסק העוה"ז, זה אין ציד האדם לעשותו לצדו, אלא נלרכת לזה סייעתא דשמיא מיוחדת.

מים עמוקים

ליקוטי אמרים תניא - פרק י"ב

לכל אדם שאז מקשר חכמה בינה דעת
שלו לה' להעמיק דעתו בגדולת אין סוף
ב"ה ולעורר את האהבה כרשפי אש
בחלל הימני שבלבו לדבקה בו בקיום
התורה ומצותיה מאהבה, שזהו ענין
המבואר בקריאת שמע דאורייתא,
וברכותיה שלפניה ולאחריה שהן
מדרבנן הן הכנה לקיום הקריאת שמע
כמו שנתבאר במקום אחר (פרק מט) ואז
הרע שבחלל השמאלי כפוף ובטל לטוב
המתפשט בחלל הימני מחב"ד שבמוח
המקושרים בגדולת אין סוף ב"ה.

אב"ל אחר התפלה בהסתלקות המוחין
הגדלות אין סוף ב"ה הרי הרע
חוזר וניעור בחלל השמאלי ומתאוה
תאוה לתאות עולם הזה ותענוגיו, רק
מפני שלא לו לבדו משפט המלוכה
והממשלה בעיר אינו יכול להוציא
תאותו מכח אל הפועל להתלבש
באברי הגוף במעשה דבור ומחשבה

והבינוני הוא שלעולם אין הרע גובר
כל כך לכבוש את העיר
קטנה להתלבש בגוף להחטיאו דהיינו
ששלשה לבושי נפש הבהמית שהם
מחשבה דבור ומעשה שמצד הקליפה
אין גוברים בו על נפש האלקית
להתלבש בגוף במוח ובפה ובשאר
רמ"ח אברים להחטיאם ולטמאם ח"ו,
רק שלשה לבושי נפש האלקית הם
לבדם מתלבשים בגוף שהם מחשבה
דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה
ולא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם
ולא נקרא עליו שם רשע אפילו שעה
אחת ורגע אחד כל ימיו

אך מהות ועצמות נפש האלקית שהן
עשר בחינותיה לא להן לברן
המלוכה והממשלה בעיר קטנה כי אם
בעתים מזומנים כמו בשעת קריאת
שמע ותפלה שהיא שעת מוחין הגדלות
למעלה וגם למטה היא שעת הכושר

ושליטה וממשלה על החושך שמעט
 אור גשמי דוחה הרבה מן החשך
 שנדחה ממנו מאליו וממילא כך נדחה
 ממילא סכלות הרבה של הקליפה
 וספרא אחרא שבחלל השמאלי
 וכמאמר רז"ל (סוטה ג.) 'אלא אם כן נכנס
 בו רוח שטות' וכו' מפני החכמה
 שבנפש האלקית שבמוח אשר רצונה
 למשול לבריה בעיר ולהתלבש בשלשה
 לבושיה הנ"ל בכל הגוף כולו כנ"ל שהם
 מחשבה דבור ומעשה תרי"ג מצות
 התורה כנ"ל.

ממש להעמיק מחשבתו בתענוגי עוה"ז
 איך למלאת תאות לבו, כי המוח שליט
 על הלב וכמו שכתוב ברעיא מהימנא
 פ' פינחס (ומד.) בתולדתו ושבע יצירתו
 שכך נוצר האדם בתולדתו שכל אדם
 יכול ברצונו שבמוחו להתאפק ולמשול
 ברוח תאותו שבלבו שלא למלאת
 משאלות לבו במעשה דבור ומחשבה
 ולהסיח דעתו לגמרי מתאות לבו אל
 ההפך לגמרי, ובפרט אל צד הקדושה,
 כדכתיב (קהלם ג, יג) 'וראיתי שיש יתרון
 לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן
 החושך', פירוש כמו שהאור יש לו יתרון

דולה התבונה

עבודת הבינוני

שיעור בספה"ק לקוטי אמרים תניא

ליל שישי פרשת יתרו תשפ"ד

התועלת בלימוד עניין ה'בינוני' - כי עלינו לדעת את המדרגות העליונות ולשאוף אליהם
 הגענו לנקודה העיקרית אשר לביאורה נועד ספר התניא, והוא העניין של ה'בינוני',
 כי כל מה שהאריך עד כאן, לבאר עניין הצדיק על כל סוגיו, ועניין הרשע מכל
 מיניו, הוא כדי להגיע לביאור עניין הבינוני. כאשר נלמד את הפרק הבא, נראה ש'בינוני'

הוא מדרגה גבוהה ועליונה עד למאוד, אשר לפי השגתנו אדם כזה הוא צדיק גמור, אולם באמת אינו ראוי לתואר צדיק כיוון שיש בו עדיין רע.

וראוי לחזור על דברי החובות הלבבות בשער חשבון הנפש (פסק 3), שכבר הזכרנום כשלמדנו מעניין עבודת הצדיק, אולם הדברים נוגעים גם כאן, שכתב שם וז"ל: "ועל המאמין לחשוב עם נפשו במה שהוא חייב לאלקים יתברך, וידקדק בדבר בתכלית יכלתו וכפי השגתו ממנו, ומה שיגיע אליו במעשה ישתדל בו ויטרח, ומה שלא יוכל להשיגו במעשה ישיגהו בידיעה ויתאוהו, כמו שאמר דוד ע"ה (מל"ג קט"ו, ס) 'אחלי יכוננו דרכי לשמור חקיך', ואמר (ש"ס י"ט, י"א) 'הנחמדים מזהב ומפז רב' וגו'" – היינו כי הלשון 'נחמדים', משורש 'חמדה', מורה על כך שלא הגיע עדיין אלא הוא חומד וחשק אליהם. וזאת היא גם כן עבודה המוטלת על האדם, לדעת את המדרגות הגבוהות שאפשר להגיע אליהם בעבודת ה', ולשאוף ולהשתוקק אליהם – "והבורא ידינהו לזכות".

וחוזר ושונה במילים נחרצות: "והוא חייב לצפות לעתות אשר תשיג ידו ויוכל בהם לשלם מה שיתכן לו מחובות הבורא יתברך, ואל ירחיב על עצמו האמתלאות בו" – לאמור, שממילא מדרגות אלו רחוקות ממנו, ואין לו שייכות עמהם – "ויזלזל בו ויניחהו ויתעלם ממנו, פן יהיה נעכר ביום החשבון הגדול כמו שכתוב (משלי י"ג, יג) 'בו לדבר יחבל לו'".

אמור מעתה, גם כאשר אין אנו נמצאים עדיין באותן מעלות עליונות ונשגבות שישנן בעבודת ה', מכל מקום יש לנו להשיגם בידיעה, ולהשתוקק ולשאוף בכל לב להגיע אליהן. ובכן, אנו עומדים כעת ללמוד פרק מאוד גבוה ונשגב, אשר מדרגתנו רחוקה ממנו, אולם בכל זאת יש לנו ללמוד זאת, ולהחדיר במוחנו שיש מדריגה כזו, ולהשתוקק ולשאוף לכך, כי גם זה מן העבודה המוטלת עלינו, לא רק לשמור ולעשות ולקיים את הדברים השייכים אלינו בפועל, אלא גם להשתוקק למדרגות העליונות יותר. מלבד זאת, אף שכללות הפרק עוסק כאמור במדרגה גבוהה ונשגבה, יש בהם גם כן הוראות ועצות למעשה, הנוגעות במידה מסוימת לכל אחד ואחד באשר הוא, וגם מצד זה תהיה לנו תועלת מרובה מלימוד הפרק.

ביאור דברי התניא שהבינוני הוא זה שלא חטא ולא יחטא לעולם

וז"ל התניא: והבינוני הוא שלעולם אין הרע גובר כל כך לכבוש את העיר קמנה להתלבש בגוף להחטיאו דהיינו ששלשה לבושי נפש הבהמית שהם מחשבה דבור ומעשה שמצד הקליפה – וכאשר למדנו בפרק ז', שלא רק דברים האסורים הם מצד הקליפה, אלא כל הדברים אשר לא לה' המה, שאין נעשים לשם שמים, הם גם מצד הקליפה, אלא שהם מצד קליפת נוגה, ודברים האסורים ממש הם מצד ג' קליפות הטמאות – אין גוברים בו על נפש האלקית להתלבש בגוף במוח ובפה וכשאר רמ"ח אברים להחטיאם ולטמאם ח"ו, רק שלשה לבושי נפש האלקית הם לברם מתלבשים בגוף שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה – הוא חושב רק בדברי תורה או במצוות התורה שישנם במחשבה, ומדבר רק בדברי תורה או בדבר מצוה, ועושה רק מצוות ומעשים טובים – ולא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם ולא נקרא עליו שם רשע אפילו שעה אחת ורגע אחד כל ימיו –

הנה דברי התניא כאן הם פלאיים, דאטו מי שעבר עבירות, כבר שום נסגרה עליו הדלת ואינו יכול להיות בינוני, הרי זהו מיסודות היהדות שהתשובה מועילה להינקות ולהיטהר לגמרי, להיות כבריה חדשה, וא"כ בוודאי שגם מי שהיה רשע גמור עדיין ביכולתו להתהפך ולהיות במדרגת הבינוני. וכן להיפך, שהייתכן שמי שבעתיד יעבור עבירה כבר אינו יכול מעכשיו להיות במדרגת הבינוני, והדברים צריכים ביאור טובא.

ואמנם כבר איתא ברמב"ם (משנה ג, ב) שהתשובה הגמורה היא כאשר "יעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם, שנאמר (יושע יד, ד) 'ולא נאמר עוד אלקינו למעשה ידינו' וגו'". אולם באמת כבר תמהו ע"ז בספרים, שהרי המצב הרגיל הוא שיש לאדם בחירה לעשות טוב או רע, ואיך ייתכן לומר שכדי לשוב בתשובה צריך האדם להיות במצב כזה שכבר לא יחטא כלל.

וידוע לבאר בזה, ואא"ז זצוק"ל היה חוזר ע"ז הרבה בשבת שובה, דהנה "עבירה גוררת עבירה" (אבות ד, ב), ועל זה צריכה התשובה להועיל, שיהיה הפסק

ומעצור, וכבר לא יהיה אותו כח גרירה מן העבירה הקודמת לעבירה אחרת, ואמנם בוודאי שגם בעל תשובה יכול להיות בעל בחירה, וייתכן שייכשל עוד בעוונות, ואין בזה סתירה לתשובה שעשה לפני כן, אלא המכוון ש'לא ישוב לזה החטא' מכח העבירה הראשונה שעשה, שזאת צריכה לפעול התשובה הגמורה, שתיפסק כח העבירה הקודמת לגרור עוד עוונות אחריה.

ודקדקו זאת בלשון הרמב"ם, שאמר 'יעיד עליו יודע תעלומות', ולכא' טפי הוה לי למימר כאן 'יודע עתידות', שהוא יודע שהאדם הזה אינו עתיד לחטוא, אלא וודאי שאין המכוון כאן לכך שהאדם נעשה משולל הבחירה, אלא שהעבירה הזאת שעבר אינה יכולה להביאו לעבירה אחרת מכח 'עבירה גוררת העבירה'. ועל זה יכול להעיד רק הקב"ה שהוא 'יודע תעלומות', שבוחן ובודק גנזי נסתרות בחורין ובסדקין של הבעל תשובה, והוא הרואה ועד אם תשובת האדם שלימה כ"כ, בלי שום שמץ ודופי, שאז בביטחון שלא ישוב לזה החטא לעולם מכח העבירה הראשונה שעשה.

ועב"פ צ"ב דברי התניא כאן שהבינוני הוא זה ש'לא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם ולא נקרא עליו שם רשע אפילו שעה אחת ורגע אחד כל ימיו', כי בוודאי שגם אם כבר עשה עבירה ונקרא עליו שם רשע הוא עדיין יכול להתהפך לגמרי בכח התשובה, ודבר זה צריך לידע בכרירות ובבהירות, שתמיד בכל מצב שהוא יש תקווה. וכמו כן בוודאי שהאדם נשאר בעל בחירה כל ימיו, ומה שייך לקבוע מצב כזה של 'לא יעבור לעולם'.

וכבר הבאנו בשיעור הקודם מה שהיו אומרים על חסיד גדול אחד, שהוא היה בבחינת ה'בינוני' של התניא בעשרת ימי תשובה. והרי ששייך להיות 'בינוני' לתקופה מסוימת, ואף שלפני כן ולאחר מכן הוא בגדר 'רשע' של התניא. ובוודאי שכן הוא, ולא שייך להבין את דברי התניא כפשוטם, כי הוא ממש להיפך מכל מה שידוע ומקובל בידינו.

ואולי יש לבאר דברי התניא באופן זה, שהנה בפרק הקודם נתבאר בעניין בחינת 'רשע וטוב לו', שפירושו שיש בו טוב אלא שהוא כפוף לרע, וביאר שם שיש בכך

רבבות מדרגות, והמדרגה העליונה יותר הוא מי שרק 'לעתים רחוקים מתגבר הרע על הטוב וכובש את העיר קטנה הוא הגוף אך לא כולו אלא מקצתו לבד שיהיה סר למשמעתו' לעשיית עבירות קלות. והנה האדם הזה שחוטא רק לפעמים, כגון פעם בחודש, הנה ביני לביני, בכל החודש כולו, אינו נכשל כלל בחטא, והוא עוסק רק בתורה ובמצוות בכל שלושת לבושיו במחשבה ודיבור ומעשה, והיה מקום לומר שבזמן הזה שהוא איננו חוטא, ואין הרע מתגבר בפועל על הטוב שכנפשו, אז אינו נקרא בשם רשע אלא הוא בינוני.

וזאת בא התניא להפקיע, כי אמיתות מדרגת הבינוני היא, שכאשר הוא עומד במדרגה זו, אז הוא במצב שאינו שייך כלל לחטא, 'לא עבר ולא יעבור', אמנם ייתכן שאדם שחטא יהיה אח"כ בינוני, כי אחר שעשה תשובה עלה ונתעלה עד שהגיע לבחינה זו, וייתכן ג"כ שאדם שהוא בינוני יחטא עוד, והיינו כאופן שירד ממדרגתו ונעשה בבחינת הרשע, אולם כל עוד הוא נמצא בבחינה זו של בינוני, אז אין הוא שייך לחטא ולעוון כלל. אבל הרשע, הוא אדם כזה, שאף בזמן שהוא אינו חוטא בפועל, מ"מ הוא שייך לחטא גם לפי מדרגתו דהשתא, אלא שהרע לא התגבר על הטוב עד שיביאנו לחטוא בפועל.

הזמן לעורר אהבת ה' הוא בעת קריאת שמע ותפילה

עב"פ, זהו מדרגת הבינוני, שהוא מרוחק לגמרי מן העבירה, ומ"מ אינו נקרא 'צדיק', כיוון - אך מהות ועצמות נפש האלקית שהן עשר בחינותיה לא להן לבדן המלוכה והמשלה בעיר קטנה כי אם בעתים מזומנים כמו בשעת קריאת שמע ותפלה - שאז הוא זמן מיוחד להתגברות כח הנפש האלקית - שהיא שעת מוחין דגדלות למעלה - זה איננו זמן רגיל ככל הזמנים, אלא זמן מיוחד ומרום - וגם למטה היא שעת הכושר לכל אדם שאז מקשר חכמה בינה דעת שלו לה' להעמיק דעתו בגדולת אין סוף ב"ה - זהו הזמן המיוחד להעמיק ולהתבונן בגדולת ה', שהיא מצוה וחוברה המוטלת על כל אחד, וכמו שכתב הרבינו יונה בשערי תשובה (ג, יז) במנותו את "המעלות העליונות שנמסרו כמצוות עשה", שאחת מהן היא ה"התבונן בגדולת

ה', שנאמר (דברים ז, לט) 'וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים', ודוד אמר (תהלים יד, ה) 'משמים השקיף על בני אדם לראות היש משכיל דורש את אלקים'. והזמן המסוגל לזה הוא בעת קריאת שמע ותפילה.

ולעורר את האהבה כרשפי אש - בסוג אהבה כזו שיש בה תשוקה עזה - בחלל הימני שכלבו לדבקה בו בקיום התורה ומצותיה מאהבה, שזהו ענין המבואר בקריאת שמע דאורייתא, וברכותיה שלפניה ולאחריה שהן מדרבנן הן הכנה לקיום הקריאת שמע כמו שנתבאר במקום אחר (פרק מט) -

שם תמה למה תיקנו חז"ל את ברכות אלו דווקא בקשר לקריאת שמע, אשר לכאורה אין שייכות בין תוכן הברכות לעניין קר"ש, ומבאר: "אלא משום שעיקר קריאת שמע לקיים 'בכל לבבך' כו' 'בשני יצריך' כו' (ברכות זד.), דהיינו לעמוד נגד כל מונע מאהבת ה', וכו', ואיך יבא האדם החומרי למדה זו, לכך סידרו תחלה ברכות 'יוצר אור', ושם נאמר ונשנה באריכות ענין וסדר המלאכים העומדים ברום עולם להודיע גדולתו של הקב"ה איך שכולם במלים לאורו יתברך 'ומשמיעים בראה' כו' 'ומקדישים' כו' 'ואומרים בראה קדוש' כו', כלומר שהוא מובדל מהן ואינו מתלבש בהן בבחינת גילוי, וכו', ואחר כך ברכה שניה 'אהבת עולם אהבתנו ה' אלקינו', כלומר שהניח כל צבא מעלה הקדושים והשרה שכינתו עלינו להיות נקרא 'אלקינו', וכו', והיינו כי אהבה דוחקת הבשר ולכן נקרא 'אהבת עולם' שהיא בחינת צמצום אורו הגדול הבלתי תכלית להתלבש בבחינת גבול הנקרא 'עולם', בעבור אהבת עמו ישראל כדי לקרבם אליו ליכלל ביחודו ואחדותו ית".

וממילא, "כאשר ישים המשכיל אלה הדברים אל עומקא דלבא ומוחא, אזי ממילא כמים הפנים לפנים תתלהט נפשו ותתלבש ברוח נדיבה להתנדב להניח ולעזוב כל אשר לו מנגד ורק לדבקה בו יתברך וליכלל באורו בדביקה חשיקה", שזהו עניין קריאת שמע 'ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך', כי "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" (משלי כז, יט), וכאשר משיגים את גודל אהבת ה' אלינו בני ישראל עמו, ממילא מתעוררת אהבה גדולה ויתירה כשרפי אש ממנו אליו יתברך.

ואז הרע שבחלל השמאלי כפוף וכטל לטוב המתפשט בחלל הימני מחב"ד שבמוח המקושרים בגדולת אין סוף ב"ה.

והנה מכאן הוראה יוצאת השוה לכל נפש, אף לאנשים כערכינו שאין אנו עדיין במדרגת הבינוני, כי כל אחד לפי דרגתו יכול לנצל זמנים גדולים אלו של קריאת שמע ותפילה 'להעמיק דעתו בגדולת אין סוף ב"ה ולעורר את האהבה כרשפי אש'.

התעוררות אהבת ה' בעת קר"ש היא ע"י ההתבוננות באהבתו אלינו

בדברי התניא שזמן קריאת שמע הוא מיוחד להתעוררות אהבת ה', ע"י ההתבוננות באהבתו ית' אלינו, מצאנו בפרשתנו בדברי התפארת שלמה (ד"ה ויגל) וז"ל: "ויוצא משה את העם לקראת האלקים" (יט, יז), ופרש"י 'כחתן היוצא לקראת כלה'. יש לדקדק, מה בא ללמדנו בזה. אכן כבר התעוררו בזה הראשונים ז"ל על מצות אהבת ה', כי האהבה תלויה בלב ולא תבא בהכרח זולת אשר יפעול בו החשק, וכל שלא ירגיש דבר שיפעול בו החשק אינו אוהב אף אם יכריחונו במצות המלך" – וכבר דיברנו פעם מקושיא זו, והעלנו שפשטות המצווה היא לעסוק בדברים המביאים את האהבה. וכאן הולך בדרך אחרת קצת –

"אמנם הנה כתיב (מלאכי ה, ב) 'אהבתי אתכם אמר ה'", וכן אנו אומרים קודם קריאת שמע 'אהבת עולם אהבתנו', 'אהבה רבה' כו', הפירוש בזה כי ע"י התורה והמצוות של בני הנה כביכול מתנוצץ ומשפיע בהם אור כבודו בקרב לבבם, ולכל אחד ואחד מבני מאיר בקרבו בנקודת הלב בכ"ע כל היום תמיד, והנה מן העצמיות אור הנשפע בסוד 'אור חוזר', הם שבים לאהבתו ית"ש כמים הפנים אל פנים ק"ו בן בנו של ק"ו למלך מלכי המלכים הקב"ה, כאשר הש"י מראה אותות האהבה לבני ישראל ומתיחד עמם, כמו שכתוב (שמות כה, ט) 'ושכנתי בתוכם', 'ושכנתי בתוך בני ישראל' (שס טט, מה), בקירוב ויחוד ממש. הנה בלי ספק כאשר ישים האדם אל לבו אהבת הש"י אליו החפץ בו ואוהב אותו ושוכן בקרבו וסובבו, הנה ישוב לאהבתו. וזהו הציווי של 'ואהבת' כו'. על כן אנו אומרים קודם ק"ש 'הבוחר בעמו ישראל באהבה' בברכת 'אהבה רבה' כו', כי הוא השרש והקדמה לק"ש ליחוד 'שמע ישראל' וגו' 'ואהבת את ה' אלקיך' וגו',

כי הוא שלך ואתה שלו והוא אוהב אותך ומזריח בך קרן אהבתו, ראה נא להתעורר בקרבך האור הקדוש הזה בתוקפו. והוא שפרש"י 'כחתן היוצא לקראת כלה', כי הש"י כבר יצא לקראתם והאיר בלבכם אור אהבתו כדי שישוכו להדבק בו גם הם באהבת הש"י, ועל ידי כן יזכו לקבלת התורה בלב שלם.

"וזה הפירוש 'הבוחר בעמו ישראל באהבה', ר"ל נותן הבחירה בעמו ישראל, בהאבה שנוטע בלבכם ומזריח בהם קרן אהבתו, שיהיה בהם בבחינת 'אור החזור' כאלו היו יכולים לאהוב אותו ית"ש, ואח"כ מתיחדים ביחוד 'ואהבת' כו', ולזה ברכת 'אהבה רבה' הוא באמת ברכת התורה כמו שאומרים 'והאר עינינו בתורתך' וכו' 'וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול סלה', הוא זכירת מעמד הר סיני כנ"ל 'כחתן היוצא לקראת כלה' כנ"ל, והבן כי עמוק הוא".

זהו התירוץ על הקושיא איך אפשר לצוות על האהבה, כי באמת האהבה בכח כבר מצויה בנו, ואנו צריכים רק לעוררה ולהציאה אל הפועל. והזמן המיוחד ומסוגל לזה הוא בעת קריאת שמע, וכדברי התניא.

גם בדברי האור החיים הק' בפרשתנו מצאנו כדברים האלו שהדרך לאהבת ה' היא ע"י ההתבוננות באהבת ה' אלינו, שבדבריו (יט, ג) האריך שבדברי הקב"ה ששלח לבנ"י לפני מתן תורה, כלל גם התעוררות מבחינת האהבה, וגם מבחינת היראה, כי שניהם נצרכות, וכתב (פסוק ד): "'ואשא אתכם', הנה האריך האדון בבחינת האהבה כי הוא העיקר במצוה להרויח כפל השכר, וצריך התעצמות גדול להשיגה, לזה אמר ראו חיבתי בכם כרחם אב על בנים חביבין שאפילו מדרך כף רגליכם חסתי עליו ונשאתי אתכם על כנפי נשרים פירוש ענני כבוד היו ממוצעים תחתם, וכן הוא אומר (דצ"ט ט, ד) 'ורגלך לא בצקה', ועוד יש לאלוק מילין לעורר האהבה, מה שאין כן היראה שבנקל תכנס בלב האדם לזה הספיק לו ברמיזתו במאמר 'אשר עשיתי למצרים' כמו שפירשתי".

ועכ"פ עולה מדבריו אותה בחינה האמורה, שהדרך לעורר אהבת ה', היא ע"י שמכירים ומתבוננים באהבה הגדולה של הקב"ה אלינו, שנראתה בחסדיו

הגדולים וברחמים המרובים עלינו, וממילא תתעורר בחזרה אהבה גדולה מאיתנו אליו יתברך.

המוח שליט על הלב - כח טבעי הנמצא אצל כל אדם

נחזור לעניין הבינוני - אבל אחר התפלה בהסתלקות המוחין דגדלות אין סוף ב"ה - שכבר נגמר אותו זמן גדול ומרומם שבו בנקל הנפש האלוקית שולטת - הרי הרע חוזר וניעור בחלל השמאלי ומתאוה תאוה לתאוה עולם הזה ותענוגיו, רק מפני שלא לו לבדו משפט המלוכה והממשלה בעיר אינו יכול להוציא תאוותו מבח אל הפועל להתלבש באברי הנוף במעשה דבור ומחשבה ממש להעמיק מחשבתו בתענוגי עוה"ז אך למלאת תאוות לבו - וכפי שהארכנו בשיעור הקודם, שבהרהורי עבירה ישנם שני חלקים, כי עצם המחשבה שעלתה, היא איננה עבירה, שהרי היא באה מאליה, והעבירה היא כאשר אין עוצרים את המחשבה, וממשיכים לעסוק בה. והבינוני, אמנם מתעוררים בו עדיין תאוות להבלי העוה"ז, מכח הרע שיש בו עדיין והוא בתוקפו, אולם הוא עוצר את התאוה, שלא תתלבש ולו בלבוש מחשבתו, שלא להעמיק מחשבתו בה.

ומאין הכח לעצור את תאוות הלב, על כך אומר התניא דבר נפלא - כי המוח שליט על הלב [כמו שכתוב ברעיא מהימנא פ' פינחס (רכז.)] בתולדתו וטבע יצירתו שכך נוצר האדם בתולדתו שכל אדם - לא רק בעל מדריגה - יכול ברצונו שבמוחו להתאפק ולמשול ברוח תאוותו שבלבו שלא למלאת משאלות לבו במעשה דבור ומחשבה ולהסיח דעתו לגמרי מתאוות לבו אל ההפך לגמרי -

כח זה, של מוח שליט על הלב, הוא דבר טבעי מכרייתו של האדם, כי זאת היא ממהותו של האדם, ומותר האדם מן הבהמה, לא רק בן ישראל אלא כל נברא בצלם ואפילו נכרי, שאף כאשר הלב חושק לדבר מה, באם המוח מבין שדבר זה איננו נכון או כדאי, הוא עוצר את עצמו. וכגון מה שאמרו חז"ל (אבות ג, ב) "הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו", כלומר, בעצם מצד הלב חפצים אנשים לבלוע זה את זה, אלא מכיוון שמבינים בשכלם שאין זה כדאי להם,

כי אם יעשו כן ייענשו בחומרה על ידי המלכות, לכן עוצרים את עצמם מלבצע את זממם. כמו כן אנו רואים, שאנשים נמנעים מאכילת מאכלים שונים, מטעמי בריאות וכדומה, ואף שבלבם חושקים ותאבים למאכלים אלו, מכל מקום כיוון שבשכלם הבינו שאין זה כדאי להם לאכול מאכלים אלו, המח שליט על הלב לדחות את רצונותיו ותאוותיו.

ובכן, שליטת המח על הלב, היא מציאות אנושית פשוטה הקיימת אצל כל אחד ואחד, אלא שמי שהוא במדרגת הבינוני, יש לו את החכמה להשתמש בכח זה לעבודת ה', והיינו גם כנגד רצונות הלב אשר לא לה' המה, שע"י המח הוא דוחה אותם תאוות הבל שהלב משתוקק אליהם.

ומה שאין זו מידת כל אחד ואחד, שהמח ישלוט על הלב כדי לדחות את תאוותיו ורצונותיו הגשמיים, הביאור בזה שהנה אנו רואים באמת גם במילי דעלמא, שיש אנשים רבים שאינם מתגברים כדי לדחות יצרים ותאוות שונות, אף שכל בר דעת מבין שהם עלולים להביא נזק ורעה חולה, ואיך אין מוחם של אנשים אלו שולט על הלב לעצור את הרצונות הרעות הללו. ויש על שאלה זו כמה תשובות, ואחת מהן, שכדאי שהמח ישלוט על הלב צריך שהמח יהיה ער ומכוון למטרה ולתכלית זו, לשלוט על הלב, כי בדרך כלל הלב הוא פועל יותר באופן חיובי מאשר המח, אלא שכאשר מכוונים את המח ומעוררים אותו בעניין מסוים, אז בכוחו להשתלט על הלב. ולכן אצל אנשים אלו, שאין מצליחים לעצור ברוחם, היינו משום שהמח אינו עושה מאומה ואינו נלחם עם הלב כדי להתגבר עליו, וכן בעבודת ה', שמה שאנשים פשוטים, שאינם במדרגת הבינוני, נופלים ברשת תאוות ליבם, היינו משום שלא עורר את מוחם לתכלית ולמטרה זו של לשלוט על הלב, לעצרו ולדחות את תאוותיו והרהורי הבליו.

אולם באמת כח זה, של המח שליט על הלב, לדחות את תאוות החלק הרע שבקרבנו, שייך לכל אחד ואחד, אף מי שעדיין אינו במדרגת הבינוני, והיינו באופן כזה שבכל פעם שיש איזה עניין שהלב מושכו לדברים אשר לא לה' המה, יעורר את מוחו,

ויחדיר בו שבאמת דברים אלו אינם ראויים ואינם נכונים לעשותם, ואז יתחיל המה לפעול את פעולתו, ויוכל להשתלט על הלב.

ואחד מן הדרכים לעורר את המה, הוא ע"י שלומדים את ענייני חובות הלכות והעבודה התמה, שע"ז מכניסים למח רצון לשלוט בעניינים אלו, ולא להניח ללב לעשות כרצונו.

ובפרט אל צד הקדושה, כדכתיב (קהלם ג, יג) 'וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך', פירוש כמו שהאור יש לו יתרון ושליטה וממשלה על החושך שמעט אור גשמי דוחה הרבה מן החושך שנדחה ממנו מאליו – שהרי האור אינו נלחם בחושך, אלא ממילא כשמדליקים את האור כבר אין חושך, וכן הוא בחכמה, שכאשר היא מתגלה, ממילא מסתלקת הסכלות – וממילא כך נדחה ממילא סכלות הרבה של הקליפה וספרא אחרא שבחלל השמאלי [כמאמר רז"ל (סוטה ג.) 'אלא אם כן נכנס בו רוח שטות' וכו'] מפני החכמה שבנפש האלקית שבמוח אשר רצונה למשול לכדה בעיר ולהתלבש בשלשה לבושיה הנ"ל ככל הגוף כולו כנ"ל שהם מחשבה דבור ומעשה תרי"ג מצות התורה כנ"ל.

כח הרע נברא כדי לעלות על ידו למעלות רמות ונשגבות

הנה העולה מכל הנ"ל, שהבינוני הוא בעצם אדם השלם, במחשבה דיבור ומעשה, ומכל מקום איננו 'צדיק', כיוון שעדיין הרע שבו הוא בתוקפו. ולהגיע למצב כזה שאין בו רע כלל, או שעכ"פ הרע כפוף לטוב, היא מדרגה גבוהה ונשגבה למאוד, ולכן הצדיקים מועטים הם, וגם הבינונים אינם רבים, ורובם בבחינת 'רשעים', יען כי כח הרע שבקרנם הוא בתוקפו ובגבורתו.

ולבאורה הוא דבר תימה, למה ברא הקב"ה את הבריאה באופן כזה, שיש אצל כל אחד כח הרע המקשה עליו להגיע אל השלימות. אכן כבר נודע היסוד מספדה"ק שדווקא ע"י כח הרע יכול האדם לעלות ולהתעלות למעלות רמות ונשגבות, שלא היה יכול להגיע אליהם לולא כח הרע אשר בקרבו.

ומצאנו בזה מאמר נפלא בפרשתנו בשם משמואל⁵ (מרט"ד ד"ה זמללתא), שעומד שם על דברי המכילתא בתחילת פרשתנו שהקשו עה"פ "וישמע יתרו", "מה שמועה שמע ובא" – ברש"י הובאה שאלה זו, והתשובה ששמע קרי"ם ומלחמת עמלק, אולם במדרש שם איתא לחד מאן דאמר "מתן תורה שמע ובא". והנה כבר תמהו כל המפרשים, דלכאורה שאלה מעיקרא ליתא, שהרי מפורש בקרא מה שמע יתרו, "את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים", ומה מקום לשאול עוד 'מה שמועה שמע ובא'.

ומבאר השם משמואל שקושיית חז"ל היא, איך איש כזה שהיה מוטבע כל כך בכוחות הרע, מאין בא דבר זה שהרהיב עוז בנפשו להשליך את כל מהותו ולאחוז במעלה רמה ונשאה כל כך, והאמין בעצמו כי לא אבדה תקותו לישיב ברומו של עולם. כי מטבע כוחות הרע לרפות את ידי הבא ליטהר, ולהפיל עליו תרדמת ייאוש הנורא. והרי באמת חזינן שעל אף כל הנסים הגדולים והמפורסמים של יציאת מצרים וקריעת ים סוף, מ"מ לא התעוררו גויי הארץ להשליך את אליליהם ולבוא לחסות בצל שכינה, אלא נשארו במקומם ובהנהגתם הקלוקלת, ועל אף אשר "שמעו עמים ירגזון חיל אחז ישבי פלשת, אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו כל ישבי כנען". והטעם לזה כי לעומת שרגזו וחרדו ורעדה אחזתם, ודבר זה היה צריך להביאם להתעוררות לעבוד את ה' אחד, נפלו בפח הייאוש, שבוודאי אין להם עוד תקווה להתקרב אל ה'. וממילא קשה על יתרו, 'מה שמועה שמע ובא', היינו מאין התעורר לבוא, ולא נפל גם הוא ברשת הייאוש ככל שאר האומות.

ועל כך אמרו 'מתן תורה שמע ובא', והכוונה בזה, שהנה נודעים דברי הגמרא (שנת פמ:) שבעת מתן תורה קטרגו המלאכים לפני הקב"ה "חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם 'מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים", שביקשו שישאיר את התורה אצלם בשמים ולא יתנם לבני ישראל. והשיב להם משה על כך "תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה, וכו', 'לא תרצח' 'לא תנאף' 'לא תגנוב', קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם". והנה באמת

תמוה מה ביקשו המלאכים, הרי אין התורה שייכת אצלם כלל, אלא שבוודאי המלאכים לא רצו את התורה בלבושה הגשמי כפי שישנה לפנינו בעוה"ז, כמו דיני ארבעה אבות נזיקין וכדומה שאין להם שייכות בעניינים אלו, אלא ביקשו את התורה בבחינה רוחנית ופנימית יותר השייכת ג"כ בעולמות העליונים. ואם כן שוב צ"ב מה ענה להם משה.

אכן הביאור בזה, שבאמת לפי רוממות התורה אי אפשר לשום נברא ואפילו המלאכים הקדושים להיות להם שום שייכות ודביקות בתורה, כי "אורייתא וקוב"ה כולא חד" (זס"ג עג.), ומה שיש לבני ישראל שייכות עם התורה, זהו רק מכח מה שמתגברים על הגשמיות העכורה הסובבת אותם, עי"ז זוכים למעלות רמות ונישאות עד אין קץ, ויכולים להידבק בתורה הק'. ולכן יפה השיב להם משה רבינו ע"ה, כי אתם המלאכים שאין לכם פחיתות וגשם וחומר ואין לכם ממה לברוח ועל מה להתגבר, איך יוכל להיות לכם דביקות לתורה. ומיד הודו לו מלאכי השרת, כי זוהי אכן טענה נצחת שאין עליה תשובה.

ויש לומר שיתרו ידע עניין זה, או ששמע את טענת המלאכים והתשובה של משה, או שהיה חכם ומבין מדעתו, שכל נתינת התורה לתחתונים היא מחמת שיש להם את החומר העכור להתגבר עליו ולברוח ממנו, וממילא הוא, המוקף כל כך בכוחות הרע, לא כל שכן שאם ישליך הכל ויברח אל תחת כנפי השכינה, שיבוא למעלות רמות ונישאות, ולו נאה ולו יאה יותר מכולם להתקרב אל ה', דייקא מחמת שהרע שבו הוא ביתר שאת ועוז.

ומסיים השם משמואל בדברים נפלאים: "ובאמת שזה לימוד גדול וחיזוק לכל איש ואיש, שישים על לבו בהתבוננו על רוע מצבו ויצר סוכן בנו, שאדרבה, לו נאה ולו יאה לזכות למעלות רמות, מה גם בעודו בימי הנעורים ורתיחת הדמים בוערת בו אז היא שעה יותר מוכשרת לברוח ולהתרומם על כנפי נשרים".

ובכן קושיא מעיקרא ליתא, מדוע ברא הקב"ה את העולם עם צדיקים מועטים, ורוב אנשי העולם הם רשעים יען כח הרע שבהם הוא בגבורתו. כי באמת כל תכלית

הבריאה מתקיימת רק כאשר יש רע, ואז כאשר מתגברים זוכים ומגיעים למעלות רמות, שאפילו מלאכים אינם יכולים להגיע אליהם, ואדרבה, כי כמה שיש רע, הרי זה סימן שאפשר להגיע לבחינות נעלות יותר.

זהו בעצם היסוד העולה מדברי התניא, שמציאות האדם הוא תרכובת של טוב ורע, וכל החכמה של האדם היא להתמודד עם הרע, להשתמש בעצות הטובות שניתנו לנו, להתחזק בעת קריאת שמע ותפילה להעמיק ולהתבונן אז בגדלות ה', ועי"ז להתקרב כמה שיותר אליו יתברך, ומזה נוצר 'רשימו', כאשר נלמד לקמן, שזה נותן כח להילחם עם היצה"ר אחר התפילה.

אנו עומדים לקבל את התורה בשב"ק הבעל"ט, וצריך לדעת שזה מה שה' אלוקינו דורש ומצפה מאיתנו, שנחיה עם הרע ונילחם בו ונתגבר עליו, כי רק כך אפשר לקבל את התורה.

